

eerherstel te concluderen. Of daar werkelijk aanleiding toe is, blijft echter de vraag. Van Kemenade goot zichzelf tijdens zijn verhoor vast in beton door het bestaan van onwil niet bewezen te achten. Ook de commissie plaatste kritische opmerkingen bij het gebruik van het begrip door het NIOD. Maar, zoals NIOD-directeur Blom al op de dag van de presentatie in Den Haag Vandaag vaststelde, de commissie hanteert zelf formuleringen die soms nog verder gaan. Diplomatiek schipperend tussen Van Kemenade en het NIOD spreekt de commissie over.¹²

Elders wordt gesproken van een 'cultuur waarin de bevelhebber vindt dat de gang van zaken bij de

'een patroon van informatievoorziening van de KL aan de toenmalige politieke leiding [...] dat ernstig bekritiseerd moet worden en nooit meer mag voorkomen [...]

landmacht vooral zijn zaak is en dat verder niemand, zeker niet van de Centrale Organisatie, zich daarmee moet bemoeien'.¹³ Hoewel de commissie het NIOD kritiseert wegens het gebruik van de ongespecificeerde term 'kl-top', gaat zij zelf ook een dergelijke weg op. Na te hebben vastgesteld dat de opstelling van Couzy 'onprofessioneel en verwijtbaar' is, signaleert de commissie als 'bijkomend probleem (...) dat een dergelijke houding van een bevelhebber in een hiërarchische organisatie als de landmacht een negatief uitstralingseffect heeft'.¹⁴

Hoe in dit perspectief de bevindingen van Van Kemenade en zijn betoog tijdens zijn verhoor bij de enquête geplaatst moeten worden komt niet aan de orde. Sowieso roept de laatste formulering tal van vragen op. Waarin uitte zich dat uitstralingseffect en bij wie? Hoe ver naar beneden liep het door? Deze vragen zijn ook interessant als het gaat om de rol van generaal A.P.P.M. van Baal, die zich door minister De Grave gedwongen zag af te treden als BLS naar aanleiding van het NIOD-rapport. Waar de ene VVD-generaal (Couzy) tot zondebok werd gebombardeerd, werd de andere, Van Baal, door de commissie weer op het schild geheven. In alle euforie daarover werd over het hoofd gezien dat zowel commissie als NIOD concludeerde dat Van Baal de minister ten onrechte niet had geïnformeerd over de problemen met het functioneren van het aan Dutchbat-III toegevoegde medische team (KHO-6). Van Baal had daarover een memorandum ontvangen van een kapitein met

gewetensproblemen. De commissie voegt er echter aan toe dat het niet vaststaat 'dat er sprake is geweest van opzet bij generaal Van Baal'.¹⁵ Dit voordeel van de twijfel wordt Couzy en een andere zwaar bekritiseerde generaal, O. van der Wind, niet gegund. Waarom wel bij Van Baal? Dat is des te vreemder, omdat het bewijsmateriaal in de 'medische kwestie' vragen blijft oproepen. Van Baal verwees ter verdediging van zichzelf naar opdrachten die hij had gegeven aan ondergeschikten om de desbetreffende informatie door te geleiden. Geen van hen kan zich dat herinneren, aldus de commissie. In een brief aan de commissie schreef een van hen, de legerarts W. Wertheim:¹⁶

Van Baal verdedigde zich ook door te zeggen dat de informatie waarom het ging, over de weigering van dienststopdrachten door medisch personeel, ook bij Couzy aanwezig was, die daarover in Zagreb zou hebben gehoord. Couzy had hem daarover verteld en hem verzekerd dat hij het zou doorgeven aan de minister. In een reactie sprak NIOD-directeur Blom van een 'nieuw gegeven', maar hij voegde er aan toe dat de informatie waarover Couzy beschikte niet identiek was aan de informatie in het memorandum waarover Van Baal beschikte.¹⁷ Het curieuze is dat dit bevestigd lijkt te worden door een handgeschreven notitie die Van Baal opmaakte naar aanleiding van zijn gesprek met Couzy op 17 juli en dat hij aan de commissie ter beschikking stelde. Daarin rept Van Baal alleen over de slechte verhalen die Couzy over Karremans te horen had gekregen. Daar staat nadrukkelijk bij: 'BLS licht zelf MinDef in'.¹⁸ Deze notitie lijkt echter geen rol te hebben gespeeld in de afwegingen van de commissie.

Conclusie

De parlementaire enquêtecommissie Srebrenica was niet op haar taak berekend. Veel oude vragen zijn open blijven staan en nieuwe zijn gerezen zonder zicht op een snel antwoord. Er was te weinig kritische onbevangenheid. De uitkomst van deze enquête heeft veel weg van een 'polder-rapport', waarin voor velen een kaarsje is gebrand en de enige duidelijke *bad guys* militairen waren van wie de carrière reeds ten einde was. De waarde van dit type onderzoek bij zeer ingewikkelde kwesties staat ter discussie. Een grondige bezinning op het inzetten van dit instrument, dat een steeds aanlokkelijker toevluchts-haven wordt voor een ambitieuze Tweede Kamer waarvan de politieke rol door Brussel meer en meer wordt uitgehold, is op zijn plaats.

COLUMN

Leo Klinkers

Dr. L.E.M. Klinkers is bestuurskundig adviseur

Het primaat van de kwaliteit van de politiek

Gedurende zo'n twintig jaar gold in ons land het primaat van de politiek. Dat is voorbij. Na de parlementaire enquêtes in de jaren '90 en het verschijnen van De sorry-democratie van Ed van Thijn c.s. moet de politiek het primaat verdienen. Elke dag opnieuw. Vanaf 2000 geldt wat mij betreft tot nader order alleen nog maar het primaat van de kwaliteit van de politiek.

Peper ziet Nederland als een dolend land. Wat doe je als je beseft dat je doolt? Je staat ogenblikkelijk stil, doet geen stap meer en vraagt je af: hoe ben ik hier terechtgekomen, waar heb ik de verkeerde afslag genomen, hoe kom ik terug op het punt waar het fout ging? Relevante vragen, zeker nu we na vijftig jaar het einde van een politieke levenscyclus beleven. Het zal zeker tien jaar duren voordat we weer een nieuwe vitale politieke levenscyclus starten. Griezellig vooruitzicht in deze periode van internationale politieke instabiliteit, oorlog(sdreiging), economische malaise en Europese schaalvergroting. En dat terwijl Bos, Balkenende en Zalm nog moeten groeien naar de kwaliteit van Drees, Romme en Oud. Drastische politieke vernieuwing kan daar niet op wachten. Het Nederlandse innovatiepeil is te laag. Dat komt rechtstreeks voort uit het onvermogen van de politiek om zelf het voorbeeld te geven. Immers, als de baas niet het goede voorbeeld geeft, waarom zou de rest dat dan wel moeten of kunnen? Waar liggen dan de belangrijkste innovatiepunten voor het maken van politieke kwaliteit?

Innovatiepunten

Na Vondeling hebben we geen richtinggevende voorzitter meer gehad in de Tweede Kamer. Ook al wist mevrouw Verburg bij haar sollicitatie naar het voorzitterschap eind januari dat Vondeling iets heeft geschreven over lam of leeuw, zij is niet meer dan 'tien op de schaal van Vondeling'. Weisglas haalt net de 'vijftig' en zal daarin moeten berusten. Zoals de Kamer ook jarenlang ten onrechte de beste opvolger van Vondeling, Gert Schutte (met de onvergankelijke generalistische degelijkheid van een GAIL'er), van die stoel heeft weggehouden. Vandaar *innovatiepunt 1*: de Tweede Kamer kiest voortaan zijn voorzitter op basis van het criterium van 'honderd of meer op de schaal van Vondeling'. Na het vertrek van het type parlementariër als Huub Franssen maakte het generalisme plaats voor het specialisme, mede gevoed door de komst van fractie- en persoonlijke assistenten. De Kamer 'departementaliseerde', stortte zich in de afgrond van instrumentele debatten, plus een

machtsstrijd met het kabinet, en begon alle grote maatschappelijke problemen (WAO, onderwijs, zorg, veiligheid...) zelf te veroorzaken. *Innovatiepunt 2*: alle specialisten en assistenten eruit, alle Kamerleden gaan voortaan over alles. Zij geven leiding aan de toekomst van ons land in een Europese federatie, in een globaliserende economie, onder het gezag van supranationale organen. De onbegrensde versplintering van het Kamerwerk heeft de kwaliteit van de overkoepelende leidinggevende verantwoordelijkheid doen eroderen tot het vruchtbaarheidsniveau van een woestijn. *Innovatiepunt 3*: de generalistische Kamerleden verdelen hun werk in drie parten. Ze bestuderen voor een derde deel van hun tijd de grondslagen van een democratische samenleving en de bedreigingen van die grondslagen. Ze nemen dus niet alleen kennis van de factoren die hebben geleid tot de ondergang van het Romeinse rijk en tot de opkomst van het rijk van Hitler, maar ook en vooral van het *contrat social* van Rousseau, van *Utopia* van Moore, van de *Magna Carta* en van de *Bill of Rights*. Ze leren dat de Amerikaanse democratie is gebaseerd op de overweging Pas dan mag men belasting heffen en regels opleggen. Een ander derde deel moet worden besteed aan gesprekken met burgers. Niet in de vorm van peilingen van standpunten over beleidsissues, maar gewoon luisteren naar wat mensen beweegt: het proeven van de samenlevingswens. Het laatste derde deel moet de Kamer besteden aan gemeenschappelijke gesprekken, geen debatten, over wat zij goed en verstandig acht voor de toekomst van onze samenleving. En wie dan over de WAO begint wordt eruit gegooit. Dat is immers het werkniveau van het kabinet.

Gewaarschuwd

Twee historische fouten moeten worden hersteld: de Kamervoorzitter, niet de minister-president, dient wekelijks bij Nova te zitten. En de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid had van meet af aan een braintrust voor de Kamer moeten zijn, niet van de regering. Dus ook dat meteen aanpassen graag. Nee? Blijf dan maar dolen. Totdat iemand met geweld de weg komt wijzen. En zeg dan niet dan u niet gewaarschuwd bent.

[12] Idem, p. 453.

[13] Idem, p. 462.

[14] Idem, p. 463.

[15] Ibidem.

[16] ES, nr. 4, *Bijlagen en Appendices*, p. 227.

[17] ES, nrs. 2-3, *Eindrapport*, p. 288-289.

[18] ES, nr. 4, *Bijlagen en Appendices*, p. 189.